

DARÜLHADİS

İSLAMİ ARAŞTIRMALAR DERGİSİ | ISLAMIC STUDIES JOURNAL

Darülhadis, Aralık/December 2021, sy. 1

İslam Hukuku Açısından Çocuk İhmal ve İstismarı¹

An Evaluation of the Abuse of the Rights of Children from the Islamic Law

Cemil LİV

DOÇ. DR,

cemilliv@karatekin.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2937-5917

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 18 Ekim / November 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 19 Kasım / November 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: 31 Aralık / December

Atıf / Citation: Liv, Cemil. “İslam Hukuku Açısından Çocuk İhmal ve İstismarı”. *Darülhadis İslami Araştırmalar Dergisi*, 1 (Aralık 2021), 50-82.

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected. web: <https://darulhadis.karatekin.edu.tr/dergi-15851-sayfasi.karatekin> |
mailto: darulhadis.isl.ar.dergisi@gmail.com

Copyright © Published by Çankırı

Karatekin Üniversitesi Cankiri

Karatekin University, Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından 2020 yılında düzenlenen Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumunda “Çocuk İhmal ve İstismarına Fikhi Pencereden Bakış” başlığı ile kısmen sunulmuş ve henüz yayımlanmamış Tebliğin Yeniden Değerlendirilmiş Şeklidir.

Öz

Toplumsal yapının en önemli parçası olan aile aynı zamanda insanın karakteri şekillendiren, onu geleceğe hazırlayan bir eğitim kurumudur. Çocuğun zihin dünyasının, ahlaki yapısının temel kalıplarını ailede oluşur. Aile yuvasının sağlıklı ve huzurlu olması toplumsal yapının da kalite düzeyini de etkilemektedir. Bu sebeple de İslam ailenin oluşum aşamalarına, eşler arasındaki hak ve ödevlere özel önem vermiştir. Eşlerin birbirleri için huzur kaynağı olduğunu, her türlü sıkıntıya karşı birbirlerini koruyucu kalkan olduklarını bildirmiştir. Kuruluşuna özel önem verilen aile yuvasının en önemli neşe kaynağı hiç şüphesiz çocuklardır. Çocuklar ailede huzur ve mutluluğun sembolü oldukları kadar anne-babanın ahiret karnelerindeki en önemli kalemi oluşturmaktadır. Zira çocuklar anne - babaya emanet kılınmıştır. Günümüz dünyasında teknolojik ve fiziksel gelişime paralel olarak ahlaki ve manevi dünyada dezenformasyonlar da artmıştır. Evin neşe kaynağı olan çocuklara karşı ihmal ve istismar vakaları artmıştır. Çocuğun barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarına yönelik ihmaller had safhalara ulaşmıştır.

Bu çalışmada anne-babaya Allah'ın bir emaneti olarak verilen çocuğun ihmal ve istismarının İslam hukuku penceresinden bir değerlendirilmesi yapılarak, bu konuda ebeveynin, toplumun ve devletin sorumluluklarının neler olduğu izah edilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Hak, İstismar, İhmal, Şiddet.

Abstract

Family is a significant institution that shapes the characters of individuals and prepares individuals for their future. It is absolute that the fundamental abilities and structures of children were formed within the family. When the family where an infant grows up is in better conditions, no doubt, conditions of the society are going to be better. As Islam is such a kind of religion that is aware of the roles of couples in the family, it gives importance to family life, and the rights of couples to each other are underlined. Islam emphasized that couples should protect each other and each other's rights against any negative situation coming from not only outside but also within the family. Thus,

children are like a source of happiness in this significant institution. As they are regarded as a symbol of happiness they are also seen as an effective mechanism that influences the faith of the couples in their afterlife. They are like a trust given by Allah to couples. Besides, there have been important technological developments in recent decades in this world, the disinformation situations in mental and spiritual worlds, have also risen. As a result of this, the number of cases not only about the neglect of rights of the child but also showing the abuse of child increased. Especially, some fundamental rights of the children such as accommodation, food, education, and health services have been neglected by couples. In this article, the cases of the neglect, and abuse of children are evaluated in the manner of Islamic law by underlining the responsibilities of not only the couples, society but also the government

Keywords: Children, Right, Abuse, Neglect, Violence

Giriş

Hukuk sistemleri insanın hayatını fiziki ve akli olgunlaşmaları dikkate alarak çeşitli devrelere ayırmışlardır. Bu devreler içerisinde çocukluk, insan yaşamının en önemli dönemidir. Bu devrede yaşananlar, çocukların hayatı boyunca unutamayacakları kalıcı izler bırakmaktadır. Ne yazık ki günümüz dünyasında birçok çocuk neşe ve huzur dolu geçirmesi gereken çocukluk dönemini istismar ve ihmalin açtığı ağır yaralar ile tamamlamaktadır. Çocuk istismar ve ihmali hemen hemen her toplumun kanayan yarası halini almıştır. Şayet gerekli tedbirler alınmaz ise bu yaranın kangrene dönüşeceği aşikârdır.

Aile ve toplumun temel taşını oluşturan çocuk, insana Allah'ın emanetidir. Çocuğun beslenme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim, sevgi ve şefkat gibi bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarının karşılanmasında aile, toplum ve devlete sorumluluklar verilmiştir. Anne-baba yakıtı insan ve taşlar olan ateşe karşı çocukları korumakla yükümlüdürler.² Toplum "*Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içinde kendisine iyi davranılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar arasında en kötü ev ise içinde kendisine kötü davranılan bir yetimin bulunduğu*

---

² Tahrîm, 66/6

*evdir*³ nebevî düsturu ile ailesini kaybetmiş çocuklara ilgi ve şefkat göstererek onların ihmal edilmesine müsaade etmemekten sorumludur. Devlet ise *"Hepiniz birbirinizden ve yönettiklerinizden sorumludur."*⁴ nebevî ilkesi gereği ihmal, istismar ve bağımlılık gibi her türlü tehdiye karşı çocukları koruyucu önlemler almakla yükümlüdür.

Çocukların haklarının korunması, onlara yönelik ihmal ve istismarın engellenmesi, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması ve gerek ebeveyn gerekse toplum ve devletin sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamak için hukuki düzenlemelere ihtiyaç vardır.⁵ İslâm hukuku eşref-i mahlûkât olarak yaratılan insanın haklarını dokunulmaz kabul ederek koruma altına almış, hak ihlalinde bulunanlar için cezai müeyyideler öngörmüştür. Bu haklar; can, din, nesil, akıl ve mal olarak ifade edilmiştir. Zarûriyyât-ı hamse olarak adlandırılan bu hakların⁶ sahibi çocuk olduğunda muhafazası yönünde tedbirler de ihlalinde uygulanacak cezalar da çok daha önem arz etmektedir.⁷ Küçük bünyeleri ile savunmasız olmalarını, onların ihmal ve istismarını kolaylaştırıcı bir unsur olarak görenler, hukukun çocuğa tanıdığı hakları ihmal edenler veya çocuklara karşı hak ve sorumluluklarını kötüye kullananların fiilleri suç kapsamına dahil edilmiştir.⁸

Batıda UNİCEF gibi örgütlenmelerle çocuk hakları, ihmal ve istismara karşı çocukları koruma çalışmaları yakın tarihe dayanır. Buna karşın İslâm ilk günden itibaren müstakil bir birey olarak gördüğü çocuklar için ayrı düzenlemeler getirerek ana rahmine düştüğü andan itibaren onun haklarını muhafaza altına almıştır.⁹ Kız çocuklarından utanç duyarak öldürme adetini

---

³ İbn Mâce, "Edep", 6.

⁴ Buhârî, "İstikrâz", 20.

⁵ Kaşif Hamdi Okur, "Çocuğun Korunması Açısından Âkile Kurumu", Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu (Rize: Ensar Neşriyat, 2010), 433.

⁶ Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, İslam Hukuk Felsefesi (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013), 223.

⁷ Celal Erbay, İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 70.

⁸ Erbay, İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi, 70.

⁹ Üzeyir Köse, "İslâm Ceza Hukuku Açısından Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar", Sosyal Bilimler Dergisi 8/16 (2018), 314.

ortadan kaldırdığı gibi¹⁰ , kız çocuğuna sahip olmayı övünç duyulacak bir meziyete dönüştürmüştür.¹¹ İslâm, cinsiyet ayrımı yapmadan, bütün çocukların yaşam hakkını kutsal sayarak bu hakka saldırıları sonunda verilecek cezada çocukları yetişkinler ile aynı kategoride değerlendirmiştir.¹² Günümüzde sayıları her geçen gün artış gösteren ve sokak çocukları olarak isimlendirilen sınıfın oluşmaması için İslâm özel tedbirler almıştır. Onların bakım ve gözetiminden toplum ve devlet sorumlu tutulmuştur. Fıkıh kaynaklarında lakî¹³ kapsamında değerlendirilen sokağa terk edilmiş çocukların bedensel ve ruhsal zararları dikkate alınarak himaye edilmeleri zorunlu kılınmıştır.¹⁴ Kur'an'da yer alan "Kim bir insanı öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış olur."¹⁵ prensibi mucibince sokağa terk edilmiş çocukların muhafaza altına alınması bütün insanlığın ihyası olarak kabul edilmiştir.¹⁶ Devlet korunmaya muhtaç çocukların bakım ve himayesini üstlenip onların topluma kazandırılmasını sağlamakla mükellef olduğu gibi, genel anlamda bütün çocukların akıl, ruh ve beden sağlığını muhafaza ederek onların gelişimlerini ve topluma yararlı birer fert olmalarını sağlayacak tedbirleri almaktan da sorumludur. Bu sayede çocukların itibarlı, kültürlü, faydalı bir şahsiyet olarak

¹⁰ En'âm, 6/151; İsrâ, 17/31.

¹¹ Tirmizî, "Birr", 13.

¹² Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbî's-şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, 1406/1986), 7/237.

¹³ Lakî, ailesi tarafından terk edilmiş çocuktur. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 325; Saffet Köse, "Lakî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 27/68.

¹⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1403), 4/73; Ebû İshak Cemaeddin İbrâhîm b. Ali b. Yusuf Şîrâzî, *el-Mühezzeb* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, ts.), 2/312; Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, ts.), 3/351; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 6/197; Ebû'l-Hasan Burhânüddîn Ali b. Abî Bekr Merginânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyetü'l-mübtedî* (Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, ts.), 2/415; Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1425), 4/93.

¹⁵ Mâide, 5/32

¹⁶ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1402), 210; Abdülkerim Zeydân, *el-Ferd ve'd-devle fî's-şerîati'l-İslâm* (Bağdad: Matbaatü Selman Azami, 1965), 51; Erbay, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, 71.

gelişmelerini temin ettiği gibi toplumun geleceğini de teminat altına almış olacaktır.¹⁷

Çocuk İhmal ve İstismarına Fıkhî Pencereden Bakış

Çocuk İstismarı, “çocukların bakım, gözetim ve eğitiminden sorumlu anne-babanın veya diğer şahısların yaptıkları ya da yapmaları gerektiği halde yapmadıkları, çocuk için uygunsuz ve zararlı olduklarına toplum değerleri ve uzman bilgisinin birleştirilmesiyle karar verilen her türlü davranış” olarak tanımlanmıştır.¹⁸ Diğer bir tanıma göre ise çocuk istismarı “18 yaşın altındaki çocuğun, onun bakım, gözetim ve sorumluluğunu üstlenen kişi ya da kurumlar tarafından, çocuğun gelişimini herhangi bir şekilde zedeleyici biçimde fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal zarar görmesidir.”¹⁹

Çocuk ihmali ise “anne-baba veya velayeti üzerinde olup bakmakla yükümlü olan kimselerin, çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık, ilgi ve sevgi gibi temel ihtiyaçlarını ihmal etmeleri sebebiyle çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişiminin engellenmesidir.”²⁰

1. Fiziksel İstismar

Fiziksel İstismar, çocuğa anne-babası veya diğer şahıslar tarafından verilen, kaza sonucu olmayan her türlü fiziki zarardır.²¹ Çocuğa yönelik

---

¹⁷ Erbay, İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi, 237.

¹⁸ Türkan Yılmaz Irmak, Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler (İzmir: Ege Üniversitesi, Doktora Tezi, 2008), 11; Nuran Güler vd., “Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler”, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 24/3 (2002), 129; Bülent Kara vd., “Çocuk İstismarı”, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 47 (2004), 140.

¹⁹ Sema Öztürk, Çocuklarda Duygusal İstismar (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 9.

²⁰ Öztürk, Çocuklarda Duygusal İstismar, 11; Kara vd., “Çocuk istismarı”, 144; Muhammed Arif Abdalnazar, İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 19.

²¹ Kara vd., “Çocuk istismarı”, 142; Betül Pelendecioğlu - Sefa Bulut, “Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi 9/1 (2009), 51; Abdalnazar, İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler, 8.

fiziksel istismarın altında yatan en önemli etmenler aile içinde yaşanan huzursuzluklar, ekonomik durum, alkol kullanımı ve eşler arasında yaşanan şiddet olaylarıdır. Çocuk terbiyesinde şiddetin eğitim aracı olarak görülmesi de fiziksel istismarın bir başka sebebidir.²² Şiddetin disiplin ve eğitim aracı olarak kabul edilmesi çocuklarda ruhsal gelişime bir katkı sunmadığı gibi fiziksel zararın yanı sıra kaygı bozuklukları, saldırganlık gibi psikolojik travmalara da neden olabilmektedir.²³

İslâm hukukunda çocukluk dönemi üç ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Temyiz öncesi dönem, temyiz dönemi ve bulûğ sonrası dönem.²⁴ Temyiz öncesi dönemde idrak ve ihtiyarda bulunacak akli güç bulunmadığı için ceza ehliyeti de söz konusu değildir. Zira sorumluluk kişinin gücü nispetindedir.²⁵ Hz. Peygamber (s.a.s.) “Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uykuda olandan, iyileşinceye kadar mecnundan ve idrak çağına gelinceye kadar çocuktan”²⁶ buyurarak gayr-ı mümeyyiz çocuklarda cezai sorumluluğun olmadığını bildirmiştir. Bu hadisi dayanak olarak kullanan İslâm hukukçuları da temyiz öncesi dönemde çocuklarda cezai sorumluluğun olmadığını prensip olarak benimsemişlerdir.²⁷

Akli melekelerin zayıf olduğu temyiz döneminde ise cezai sorumluluk sadece tedip ve tedbir amaçlı olarak vardır.²⁸ Bu dönemde çocuk cezai sorumluluk açısından değil yaptığı fiillerin yanlış olduğunu öğretmek maksadıyla tedbiren bazı müeyyidelerle karşı karşıya kalır.²⁹ Bir kişiye

²² Abdunazar, İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler, 9.

²³ Sevgi Usta, “Anne Babanın Tedip Hakkı”, İstanbul Ünivestesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 8 (1994), 17.

²⁴ Serahsi, el-Mebsût, 9/184; Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed Abdülazîz el-Buhârî, Keşfü'l-Esrâr an Usûli'l-Fahri'l-İslâm el-Pezdevî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417/1997), 4/249.

²⁵ En'am, 6/152 Mü'minun, 23/62; Talak, 65/7

²⁶ Buhârî, “Hudud”, 22; Ebû Dâvûd, “Hudud”, 17.

²⁷ Serahsi, el-Mebsût, 1402, 26/93; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, el-Mugnî (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), 9/66.

²⁸ Orhan Çeker, İslâm Hukukunda Çocuk (Konya: Tekin Kitabevi, 2015), 180.

²⁹ Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 7/64; Abdulkâdir Udeh, et-Teşrîfî'l-cinâiyü'l-İslâmî mukârinen bi'l-kânûni'l-vad'i (Beyrut: Dâru'l-Kâtibi'l-Arabi, ts.), 1/518; Konu hakkında güncel çalışmalar

sorumluluk yüklenebilmesi için idrak gücünün yerinde ve suç işlemeye elverişli olması gerekir. Kişinin idrak ve ihtiyar sahibi olabilmesi ise akıl-baliğ olmasına bağlıdır.³⁰ Akıl rahatsızlığı olan ve ergenlik çağına gelmemiş çocuk idrak gücü olmadığı için cezai sorumluluktan muaftr.³¹

Gerek mümeyyiz gerekse gayr-ı mümeyyiz çocuklar cezai sorumluluklarının olmaması sebebiyle had ve ta'zîr cezalarına muhatap olmasalar da işledikleri suç sebebiyle oluşan zararları tazminle sorumludurlar. Çocuğun mükellef olmamasına rağmen tazminle sorumlu tutulması, mağdurun haklarını korumak amaçlıdır.³² Aslında tazminat konusunda velinin muhatap alınması ve âkile sisteminin devreye sokulmasında da çocuğu koruma amacı vardır.³³ Belirli bir çevresi ve akraba topluluğu olmayan veya bilinmeyen kimsesiz çocukların verdiği zararların devlet hazinesinden ödenmesi de mağdurun hakkının zayi olmamasının yanı sıra çocuğu koruma gayesine matuf bir uygulamadır.³⁴

İslâm hukukçuları “Çocuğunuz yedi yaşına geldiğinde ona namazı emrediniz/öğretiniz. On yaşına geldiğinde şayet kılmazlarsa dövünüz. Bu yaştan itibaren de yataklarını ayırınız.”³⁵ hadisini dayanak göstererek

---

için bkz. Mücahit Çolak, “İslâm Hukukunda Ceza Ehliyeti Açısından Yaş Küçüklüğü”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 35 (2011), 111; Naci Şensoy, “Eski Devirlerde ve İslâmda Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 13/2 (1947), 513-528; Talip Atmaca, İslâm Hukukunda Ceza Ehliyeti (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2002); Murat Şimşek, “İslâm Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti”, İnsan ve Toplum Dergisi 2/3 (2012), 139-164; Mehmet Emin Ay, “İslam Hukuku Kaynaklarına Göre Pedagojik Açıdan Çocuk Eğitiminde Dayak Cezasına Getirilen Sınırlamalar”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3/3 (1991), 225-230; Mustafa Ertürk, “Çocuğun Dinî Eğitiminde Kullanılan Bir Hadis ve Tahlili”, Marife 2/2 (2002), 53-79.

³⁰ Atmaca, İslâm Hukukunda Ceza Ehliyeti, 111.

³¹ Buhârî, “Hudud”, 22; Ebû Dâvûd, “Hudud”, 17.

³² Okur, “Çocuğun Korunması Açısından Âkile Kurumu”, 435.

³³ Serahsî, el-Mebûsât, 26/86.

³⁴ Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 7/256.

³⁵ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 3/404; İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/381-382; Ebû Dâvûd, “Salât”, 26; Tirmizî, “Mevâkîf”, 182; Beyhâkî, es-Sünenü'l-Kübra, 2/22, 323, 324; Çocuk namaz kılmazsa onun dövülebileceğini ifade eden rivayet sened itibarıyla sahih

mümeyyiz çocuğun tedip amaçlı hafif bir biçimde cezalandırılabilceğini ifade etmişlerdir.³⁶ Söz konusu hadise istinaden temyiz çağının başlangıcı yedi yaş olarak benimsenmiş olsa da tedip amaçlı ceza için on yaş vurgusu gözden kaçırılmamalıdır. Hatta Enes b. Malik rivayetinde bu sınırın on üç olduğu nakledilmiştir.³⁷ Hadisin Beyhakî’de yer alan varyantında dövünüz kelimesi yerine “*terbiye ediniz*” (الديوبه) lafzının yer alması da dikkat çekicidir.³⁸

“Çocuğunuz yedi yaşına geldiğinde ona namazı emrediniz/öğretiniz.” hadisi fıkıh literatürü sahasında pek çok uygulama alanı bulmuş olsa da Hz. Peygamber’den nakledilen “Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır” hadisi ile nesh edildiği yönünde görüşler de mevcuttur.³⁹ Özellikle mükellef olma çağının bulûğ ile başladığı dikkate alındığında çocuğa emredilecek namazın vücb ifade etmediği için cezalandırılmasının da söz konusu olmayacağı belirtilmiştir.⁴⁰ Bununla birlikte çocuğun namaza alıştırmaya amaçlı tedip maksadıyla dövülebileceği de söylenmiştir.⁴¹

---

görülemeyeceği gibi metin açısından da Hz. Peygamber’in yapmadığı, yapmasını tavsiye etmediği ve Hz. Peygamber’in terbiye metodolojisi ile ilgili genel sünnetine aykırı olduğu ifade edilmiştir bkz. Mustafa Ertürk, “Çocuğun Dini Eğitiminde Kullanılan Bir Hadis ve Tahlili”, Marife 2/2 (2002), 53-79.

³⁶ Kâsânî, Bedâiu’s-sanâi’, 7/64; Konuyla ilgili değerlendirme için bkz. Erbay, İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi, 80; Saffet Köse, İslâm Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1997), 96; Çeker, İslâm Hukukunda Çocuk, 179-186.

³⁷ Dârekutnî, es-Sünen, 1/432 (891 nolu hadis); Ebû Rafi’den nakledilen rivayette vefatı sonrası Hz. Peygamber’in kılıcının kınından çıkan kağıtta yedi yaşına geldiğinde çocukların yataklarının ayrılması ve namaz kılma hususunda dövülebileceği lafzının yazılı olduğu ifade edilmiştir. Ebû’l-Hasen Nürüddîn Alî b. Ebi Bekr b. Süleymân Heysemî, Mecma’ u’z-zevâ’id ve menba’ u’l-fevâ’id (Kahire: Mektebetü’l-Kudsî, 1414), 1/294 (1627 ve1629 nolu hadisler).

³⁸ Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübra, 2/324 (3236 nolu hadis).

³⁹ Ebû Bekr Muhammed b. İshâk İbn Huzeyme, Sahîh (Dimeşk: el-Mektebetü’l-İslami, 1424-2003), 1/496; Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübra, 1/144.

⁴⁰ İbn Huzeyme, Sahîh, 1/496; Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübra, 1/144.

⁴¹ Ebû’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, Fethu’l-bârî bi-şerhi Sahîhi’l-Buhârî (Beyrut: Dâru’l-Marife, ts.), 2/346; Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed Aynî, Umdetü’l-Kârî (Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî’l-Arabi, ts.), 6/150.

“Çocuğunuz yedi yaşına geldiğinde ona namazı emrediniz” hadisi dışında, çocuğun dövülmesinin eğitim ve öğretiminde bir araç olarak kullanılabileceği yönünde Hz. Peygamber’den nakledilen bir rivayet bilinmemektedir.⁴² Aksine eğitim ve öğretimde sevgi, şefkat ve merhamet merkezli bir üslubun kullanıldığını gösteren çok sayıda hadis nakledilmiştir. Örneğin çocukluk yıllarını Hz. Peygamber’in rahle-i tedrisatında geçiren Enes b. Malik on yıl yanında bulunmasına karşın Allah’ın Rasûlü’nün bir kez olsun kendisine öf bile demediğini, bir işi ihmal ettiğinde “Enesçik hala gitmedin mi?” şeklinde nezaket dolu ifadelerle hatırlatmada bulunduğunu dile getirmiştir.⁴³ Hz. Peygamber’in torunu Hz. Hasan’ı sadaka mallarından bir hurmayı ağzına götürdüğünü gördüğünde “Kaka, kaka! At onu! Biz sadaka olarak gelen şeyleri yemeyiz.”⁴⁴ şeklinde çocuğun anlayacağı bir dil ile uyarıda bulunması nebevi metodun diğer bir güzel örneğidir. Hz. Peygamber’in terbiyesinde yetişen çocuk sahabeden birisi olan Ebû Hafs Ömer b. Seleme’nin (ö. 83/702) yemek yerken elini tabağın her yerine götürmesi üzerine Hz. Peygamber’in hitap şekli de eğitim ve öğretim usulünün ipuçlarını vermektedir: “Evlat, besmele çek, sağ elinle ve önünden ye.”⁴⁵

Hz. Peygamber (s.a.s.) dinin tebliğinde kullandığı kavli-i leyyin üslubunu çocukların eğitim ve öğretiminde de kullanmış, ondan tedip amaçlı dahi olsa çocuklara yönelik şiddet içeren bir uygulama nakledilmemiştir.⁴⁶ Aksine, “Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen bizden değildir.”⁴⁷ hadisiyle çocuk eğitiminde şiddetin disiplin aracı olarak kullanılmamasını istemiş, torunu Hz. Hasan’ın üzerine idrar kaçırması üzerine sütanesi Ümmü Fadl kızıp çocuğa vurunca “Yavruma karşı şefkatli ol. Allah seni ıslah etsin! Yavrucuğumun canını acıttın” diyerek tepkisini göstermiştir.⁴⁸ Buna karşın on yaşına geldiklerinde namaz kılmamaları

---

⁴² Ertürk, “Çocuğun Dini Eğitiminde Kullanılan Bir Hadis ve Tahlili”, 68.

⁴³ Müslim, “Fedâil”, 54.

⁴⁴ Buhârî, “Zekat”, 60; “Cihad”, 188; Müslim, “Zekat”, 161.

⁴⁵ Buhârî, Et’ime”, 2, 3; Müslim, “Eşribe”, 108.

⁴⁶ Ertürk, “Çocuğun Dini Eğitiminde Kullanılan Bir Hadis ve Tahlili”, 69.

⁴⁷ Tirmizî, “Birr”, 15.

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 44/446.

halinde çocukların dövülebileceğini ifade eden hadis, çocuklara yönelik mutlak anlamda şiddet/dövme hakkının olduğunu düşünen ebeveynleri uyarma amaçlı ifade edilmiş olabilir. Nitekim toplumda Hz. Peygamber'in torununu sevip öpmesini yadırgayan insanların varlığı göz önüne alındığında, hadiste bu şekilde bir işaretin de olduğunu söylemek yanlış olmaz. Babanın çocuk üzerinde tedip hakkının bulunduğu kabul edilmekle birlikte bu hakkın, çocuğa fiziksel şiddet uygulama aracı olarak kötü amaçlı kullanılmasına müsaade edilmemiştir. Babaya tedip hakkı çocuğun eğitim, öğretim, terbiye ve güzel ahlak sahibi olarak geleceğe hazırlanması amacıyla verilmiştir. Söz konusu bu hasletler çocuğun lehine olan unsurlardır. Dolayısıyla baba tedip hakkının kullanımında çocuğun bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimine uygun olanı tercih etmek zorundadır.⁴⁹ Tedip hakkı kötüye kullanılarak çocuğa yönelik fiziksel istismar aracı haline geldiğinde, sedd-i zerâi ilkesi gereği hakkın kullanımında sınırlamalara gidilebilecektir.

Hz. Peygamber'in eğitim-öğretim metodunda şiddetin yer almaması, şiddetin çocuklarda yol açtığı fiziksel zarar ile kaygı bozuklukları, saldırganlık gibi psikolojik travmalar dikkate alındığında, tedip amaçlı da olsa mutlak anlamda ebeveynin çocuklara şiddet uygulama haklarının olmadığını söylemek daha isabetli gözükmektedir. Bu yaklaşım tedip hakkı bağlamında ebeveynlik haklarının çocuklara yönelik fiziksel istismar aracı haline getirildiği günümüzde sedd-i zerâi ilkesinin de bir gereği olarak düşünülebilir.

2. Cinsel İstismar

Cinsel istismar, bir yetişkinin cinsel doyum sağlamak amacıyla zorla veya ikna ederek bir çocuğu kullanmasıdır.⁵⁰

İslâm hukukunda nitelikli cinsel istismar suçunun da içerisinde yer aldığı cinsel içerikli suçlar zina kapsamında değerlendirilmiştir. Kur'an'da hayasızlık ve çirkin davranış⁵¹ olarak isimlendirilen zina suçunun unsurları

⁴⁹ Muhammed b. Mahmud Üsrüşenî, *Ahkâmu's-Sıgâr*, çev. İbrahim Canan (İstanbul: Cihan Yayınları, 1984), 365.

⁵⁰ Kara vd., "Çocuk istismarı", 129.

⁵¹ Nisa, 4/15-16; Nur, 24/2; İsrâ, 17/32.

yerine geldiğinde uygulanacak ceza had cezaları kısmında yer almıştır.⁵² Sadece zina suçu yasaklanmamış gerek ayet gerekse sünnet tarafından zinaya götürücü etmenler de yasak kapsamına alınarak kişileri bu çirkin fiilden uzak tutacak tedbirler alınmıştır.⁵³ Zina konusunda yapılan bu düzenlemelere karşın, Kur'an ve Sünnet naslarında çocuğa yönelik cinsel istismarla ilgili ne tür bir ceza/yaptırım uygulanacağı konusunda açık bir nas yoktur. Ancak fıkıh kaynaklarında cinsel içerikli suçlara çocukların alet edilmesi durumunda verilecek ceza zina bahsi içerisinde değerlendirilmiştir.⁵⁴ Buna göre cinsel istismarda bulunan kişi ister kadın ister erkek olsun cezalandırılacağı konusunda mezheplerin ittifakı vardır. Ancak verilecek cezanın türü konusu fail ve fiilin durumuna göre farklı değerlendirilmiştir.⁵⁵

Hz. Peygamber'den nakledilen hadisleri⁵⁶ dikkate alan fakihler tecavüze maruz kalan mağdur kişinin herhangi bir ceza almayacağı konusunda hem fikirdirler. Ceza ehliyeti olan bir erkek tarafından kız çocuğuna yönelik nitelikli cinsel istismar ister zorla isterse ikna ederek olsun cezalandırılması gerektiği konusunda mezheplerin ittifakı vardır. Ancak gerekli olan cezanın türü konusunda kız çocuğunun fiziksel olarak cinsel birlikteliğe uygun olup olmaması belirleyici bir unsur olarak kabul edilmiştir. Fiziksel olarak gelişmiş çocuklara yönelik nitelikli cinsel istismarın failinin had ile cezalandırılacağı ve meydana gelen yaralanmaların tazmin edileceği kabul edilmiştir.⁵⁷ Bedensel olarak gelişmemiş çok küçük yaşlardaki çocuğa yönelik cinsel saldırının failinin, had değil ta'zîr ile cezalandırılacağı ve meydana gelen yaralanmaların

⁵² Nur, 24/2, Buhârî, "Hudud", 21, 24, 28; Müslim, "Hudud", 13, 26, 28, 29; İbn Mâce, "Diyât", 36; Tirmizî, "Hudud", 10, 22.

⁵³ İsrâ, 17/32; Müslim, "Hudud", 12, 13; Ebû Dâvûd, "Hudud", 24; Tirmizî, "Hudud", 8.

⁵⁴ Köse, "İslâm Ceza Hukuku Açısından Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar", 314.

⁵⁵ Şirâzî, el-Mühezzeb, ts., 3/338; Serahsî, el-Mebsût, 9/75-76; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 7/34; İbn Kudâme, el-Mugni, 9/39.

⁵⁶ Ebû Dâvud, "Hudud", 8; İbn Mâce, "Hudud", 30; Tirmizî, "Hudud", 22.

⁵⁷ Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 7/34; Ebû İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali b. Yusuf Şirâzî, el-Mühezzeb (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, ts.), 3/338; Serahsî, el-Mebsût, 9/75; Necib el-Muti'î, Tekmiletü'l-Mecmû' (Beirut: Daru'l-Fikr, ts.), 20/9; Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdris b. Abdîrahmân el-Karâfi, ez-Zahîra (Beirut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, ts.), 12/49; Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr (Beirut: Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1317), 5/248.

tazmin edileceği ifade edilmiştir.⁵⁸ Haddin uygulanmamasına gerekçe olarak normal bir insan tabiatının buna meyletmeyeceği ve küçük çocukların zina mahalli olamayacağı gösterilmiştir.⁵⁹ Bununla birlikte Hanbeli mezhebinden faile had cezasının uygulanacağı doğrultusunda görüş de nakledilmiştir.⁶⁰

Fıkıh literatüründe suçun unsurlarının tam olarak gerçekleşmesi penceresinden bakılarak küçük yaştaki çocuklara yönelik cinsel saldırının failine had uygulanmayacağı görüşü öne çıkmış olsa da insan tabiatının kabul etmeyeceği derecede iğrenç ve vahşice bir fiilin gerekli cezayı alması mağdurun, ailesinin ve kamuoyunun teskini için önemlidir. Adaletin tesisi için cezanın suç ile orantılı ve caydırıcı olması gerekir.⁶¹ Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de "Kötülüğün karşılığı, dengi olan cezadır";⁶² "Cezalandırmak isterseniz size yapılanın misliyle cezalandırın"⁶³ ifadesiyle suçun misli ceza kuralı benimsenmiştir. Buna karşın fıkıh ekollerinde çocuğa yönelik cinsel istismar/saldırı suçunun cezası çocuğun fiziki yapısı dikkate alınarak belirlenmiştir. Çok küçük yaştaki çocuklar zina mahalli olmamaları sebebiyle bunlara yönelik nitelikli cinsel istismar suçu için ta'zîr cezası uygulanması benimsenmiştir. Yaş ve fiziki görünüm itibarıyla daha büyük olan çocuklara yönelik cinsel saldırı suçu zina kapsamına alınmıştır. Zina kapsamına

⁵⁸ Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm Râfîî, el-Azîz şerhu'l-Vecîz (Beyrut: Dâru'l-Küttübî'l-İlmiyye, 1417/1997), 11/130; Serahsî, el-Mebûs, 9/75; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed Muhammed İliş, Minehu'l-celîl 'alâ Muhtasari's-Şeyh Halîl (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1409/1989), 9/247; Ömer Nasûhi Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fikhiyye Kâmusu (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985), 3/221.

⁵⁹ Serahsî, el-Mebûs, 9/76.

⁶⁰ İbn Kudâme, el-Mugnî, 9/39.

⁶¹ Konuyla ilgili değerlendirme için bkz. Suat Erdoğan, "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu", Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2/3 (2014), 125-182; Sabri Erturhan, "Fıkıhî Açından Nitelikli Cinsel Saldırı (Irza Geçme)", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/2 (2012), 54; Adem Yıldırım, İslam Ceza Hukukunda Suça Misliyle Mukabele prensibi (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Adem Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa karşı İşlenen Hetk-i Irz (Tecavüz) Suçunun Cezası ve Kur'an Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 47 (2018), 225-261.

⁶² Yunus, 10/27

⁶³ Nahl, 16/126; Hac, 22/60; Şûrâ, 42/40.

alınarak had cezası verilmiş olsa da failin evli veya bekar oluşu (recm tartışmaları bir tarafa bırakılırsa) cezanın mahiyetini değiştirecektir. Bu durumda fail bekar ise ona verilecek celde cezasının çocuğun maruz kaldığı gerek fiziki gerekse psikolojik travmanın misli/karşılığı olduğunu söylemek güçtür. Mağdur çocuk maruz kaldığı psikolojik tahribat bir tarafa bedeninde oluşan zararı bir ömür taşımak durumunda kalacaktır. Buna rağmen celde ile cezalandırılacak failin hissettiği acı bir süre sonra geçecektir. Dolayısıyla çocuğa yönelik cinsel istismar suçunun zina kapsamına dahil edilmesinin her durumda suça misli ceza prensibine uygun olduğunu söylemek güç gözükmemektedir. Bu kurala atıfta bulunan günümüz İslâm hukuku araştırmacıları cinsel saldırı suçunun cezasının suçun oluşturacağı fiziki ve psikolojik zararlar için yeterli bir karşılık olmadığı konusunu gündeme getirmişlerdir.⁶⁴ Bu araştırmacılardan bir kısmı, küçük çocuklara yönelik cinsel saldırı suçunun cezasının had yerine ta'zîr olarak belirlenmesinin, mağdurun ve kamu vicdanının teskini için yeterli olmayacağını dile getirmişlerdir.⁶⁵ Bazı araştırmacılar ise misli ceza prensibi bağlamında cinsel saldırı suçunun zina kapsamından ayrılarak farklı bir kategoride değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Buna göre zina suçunun cezası olarak belirlenmiş olan celde, nitelikli cinsel istismar suçunun misli bir ceza değildir. Mağdurun genital bölgesine yönelik saldırı suçuna denk ceza Osmanlı dönemi ceza kanunnamelerinde de yer alan⁶⁶ cerrahi kastrasyon/hadım olabilir.⁶⁷

---

⁶⁴ Erturhan, "Fıkhî Açından Nitelikli Cinsel Saldırı (Irza Geçme)", 21-71; Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i Irz (Tecavüz) Suçunun Cezası ve Kur'an Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", 225-261; Köse, "İslâm Ceza Hukuku Açısından Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar", 327.

⁶⁵ Erturhan, "Fıkhî Açından Nitelikli Cinsel Saldırı (Irza Geçme)", 54; Köse, "İslâm Ceza Hukuku Açısından Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar", 327.

⁶⁶ Çoşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4/1 (1947), 58; Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i Irz (Tecavüz) Suçunun Cezası ve Kur'an Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", 242; Belkıs Konan, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM) 29 (2012), 158.

⁶⁷ Yıldırım, "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i Irz (Tecavüz) Suçunun Cezası ve Kur'an Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", 254.

Çocuklara yönelik nitelikli cinsel istismar suçunu zina kapsamında değerlendirirken zinanın tarafların rızası doğrultusunda gerçekleştirildiğini, nitelikli cinsel istismar ise failin zor kullanması ile oluştuğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla karşılıklı rıza ile gerçekleşen zinaya göre daha ağır bir suç söz konusudur. Mağdur çocuk olduğunda durum çok daha kötü ve iğrenç bir hale dönüşmektedir. Nitelikli cinsel istismar, çocuk ikna edilerek gerçekleşmiş olsa da onun eda ehliyetinin olmaması sağlıklı düşünemediğini bu sebeple rızasının olmadığını gösterir.⁶⁸ Oluşum süreçleri ve etkileri dikkate alındığında misli ceza prensibi ile mağdur ve yakınlarının teskini için nitelikli cinsel istismar suçunun zinadan farklı kategorize edilmesinin daha doğru olacağı söylenebilir. Bu yaklaşım İslâm'ın ceza politikasının da bir yansımasıdır. Kur'ân-ı Kerim'de korunmuş malın çalınması şeklinde gerçekleştirilen hırsızlık suçunun cezası ile hırâbe/yol kesme kapsamında gerçekleştirilen hırsızlık farklı kategorize edilmiştir (Mâide, 5/33, 38). Hırsızlık suçuna sadece kişinin mülkiyetini ihlal ettiğinde el kesme cezası verilir. Buna karşın toplumsal güven ve huzuru tehdit eder halde gerçekleştiğinde elin kesilmesine ek olarak çapraz şekilde ayakların kesilmesi cezası da verilir ki bu durum, cezanın suçun niteliğine göre değiştiğini gösterir.⁶⁹ Bazı fıkıh kaynaklarında birinci tür hırsızlık suçu küçük hırsızlık (السرقۃ الصغرى), toplumsal düzene yönelik olan ise (السرقۃ الكبرى) büyük hırsızlık olarak isimlendirilmiştir.⁷⁰ Benzer açılımı yabancı şahsa yönelik kazf/zina ithamı ile kişinin eşine yönelik kazfının değerlendirmesinde de görmekteyiz (Mâide, 5/33, 38; Nur, 24/4). Suçun vasfındaki değişiklik onun tanımlanmasında ve cezasında değişikliğe sebebiyet verebilmektedir. Bu durum dikkate alındığında zina suçu ile nitelikli cinsel istismar suçunun

⁶⁸ Serahsî, el-Mebsût, 9/76; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 7/34; İbn Kudâme, el-Mugni, 9/39.

⁶⁹ Erdoğan, "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu", 169.

⁷⁰ Merginânî, el-Hidâye, 2/368; Abdullah b. Mahmud Mevsilî, el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1416), 4/102; Serahsî, el-Mebsût, 9/133; Fahreddin Osman b Ali b Mihcen Zeylâi, Tebyinü'l-hakâik fî şerhi Kenzi'd-dekâik. (Kahire: Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1313), 3/214.

benzer yönleri olmakla birlikte farklı kategorize edilmesi daha isabetli görülmüştür.⁷¹

Karşılıklı rızanın yer aldığı zina suçuna göre çok daha ağır sonuçları olan çocuklara yönelik cinsel istismar suçunun cezasının belirlenmesinde suçun ağırlığı, hak ihlalleri, sebep olduğu fiziki ve psikolojik zarar, mağdurun, yakınlarının ve kamuoyunun teskini ile cezanın caydırıcı olması prensiplerinin göz önüne alınması “bir suçun karşılığı ona uygun cezadır” (Nahl, 16/126; Hac, 22/60; Şûrâ, 42/40) ilahi düsturunun yerine getirilmesi açısından yerinde bir karar olacaktır. Fıkıh kaynaklarında cinsel saldırı suçunu mükerreren yapanların siyaseten öldürülecekleri yönündeki görüş de suçun vasfına göre cezanın değişimine örnek verilebilir.⁷²

3. Ekonomik İstismar

Çocuğun ekonomik istismarı, çocuğun erken yaşlarda kazanç sağlaması amacıyla bedensel ve ruhsal gelişimine uygun olmayan yerlerde ve işlerde çalıştırılması, kazancının kullanılması durumudur.⁷³

İslâm hukukunda çocuğun ekonomik açıdan istismar ve ihmali engellemeye yönelik düzenlemelerden bir tanesi de çocuğun satım ve hizmet akidlerinde taraf olarak kabul edilmemesidir.⁷⁴ İslâm, çocuğun para kazanmak için çalıştırılmasını prensip olarak kabul etmez. Çocuğun meslek edindirme ve tecrübe kazandırma gibi hayata hazırlık maksadı bulunan işlerde çalıştırılabileceği, bunun dışında para kazanması gayesi ile herhangi bir yerde çalıştırılmayacağı prensibi getirilmiştir. Çocuğun yaşam hakkının korunması, eğitimi, şayet varsa malının korunması, ihtiyaçlarının karşılanması, nafakası ve hayata hazırlanma sorumluluğu öncelikle ailesine aittir.⁷⁵ Şayet aile

---

⁷¹ Yıldırım, “İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Hetk-i Irz (Tecavüz) Suçunun Cezası ve Kur’an Ceza İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, 247-248.

⁷² Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fıkhiyye Kâmusu, 3/320.

⁷³ Abdunazar, İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler, 16.

⁷⁴ Kâsânî, Bedâiu’s-sanâi’, 5/135; İbn Rüşd, Bidâyetü’l-müctehid ve nihâyetü’l-muktesid, 3/189.

⁷⁵ İbrahim Canan, “Çocuk İstismarını Önlemede İslam’ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveyne Haram Olması Meselesi”, Çocuk Sorunları ve İslâm Sempoyumu (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 168.

çocuğun beslenme, giyim, mesken, tedavi, eğitim gibi temel gereksinimlerini karşılayamayacak durumda ise veya çocuk kimsesiz ise bu ihtiyaçlar devlet tarafından karşılanır. Zira Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivayet edilen "Velisi olmayanın velisi sultandır"⁷⁶ prensibi çocukların başıboş bırakılmasına, istismar ve ihmaline müsaade etmemiştir. Çocuğun henüz anne karnındayken mirastaki payı muhafaza edilmiş, lehine yapılan vasiyet ve vakıf geçerli sayılmıştır.⁷⁷

Çocuğu çalışma hayatına hazırlama sorumluluğu "Evlilik çağına ulaşıncaya kadar yetimleri deneyin, şayet onlarda akli olgunluk görürseniz hemen mallarını verin. Büyüyecekler de mallarını alacaklar diye o malları israf ile çabucak tüketmeyin..." (Nisa, 4/6) ayeti ile velayet yetkisine sahip bireylere yüklenmiştir. Kârı- zararı ayırt edebilecek akli olgunluğu olmadığı temyiz öncesi dönemde (eğitim amaçlı dahi olsa) çocuk herhangi bir şekilde çalışma hayatının içerisinde yer alamaz. Sırf yararına olan bir akde dahi taraf olamaz. Mecelle'de bu kural "Sagir-i gayr-ı mümeyyiz velisi izin verse bile anın tasarrufat-ı kavliyyesi asla sahih olmaz"⁷⁸ maddesi ile ifade edilmiştir.

Temyiz dönemindeki çocuğun iş hayatında aktif rol alabilmesinin mümkün olup olmadığı konusunda ise farklı görüşler serdedilmiştir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlerin çoğunluğu velinin gözetiminde olmak koşuluyla akıl ile birlikte temyiz kudretine sahip olmayı akid yapabilmek için yeterli görmüşlerdir.⁷⁹

Şâfiî mezhebinde ise akid yapacak şahısta bulûğ şart koşulmuştur.⁸⁰ Onlara göre "Yetimleri, evlenme çağına ulaşıncaya kadar deneyin..." (Nisa, 4/6) ayetinde çocuğun tasarrufta bulunabilmesi için iki şart vardır.⁸¹ Bunlar

⁷⁶ Ebû Dâvud, "Nikah", 19; İbn Mâce, "Nikah", 15; Tirmizî, "Nikah", 15.

⁷⁷ Abdunazar, İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler, 52.

⁷⁸ Mecelle, Mad, 966.

⁷⁹ Kâsânî, Bedâiu's-sanâi' fî tertîbî's-şerâi', 4/176; Serahsî, el-Mebsût, 25/20; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid, 3/189.

⁸⁰ Ebû Zekerîya Muhyiddin b. Seref Nevevî, el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 9/149.

⁸¹ Nevevî, Mecmû', 9/149.

bulûğ⁸² ve rüştür.⁸³ Ayette yer alan “deneyin” ifadesi çocuklara tasarrufta bulunma izni verme anlamında kullanılamaz. Zira ayete göre çocuk bulûğa kadar çeşitli şekillerde denenecek, bulûğ sonrası akli olgunluk (rüşt) tespit edilirse “Şayet onlarda akli olgunluk görürseniz hemen mallarını verin” ifadesine göre çocuklara malları teslim edilecektir.⁸⁴ Bu görüş sahiplerine göre çocuğun akli olgunluğu çalıştırılarak değil, kâr ve zararlarla ilgili velisi tarafından yöneltilecek sorularla tespit edilmeye çalışılır.⁸⁵

Çocukların ticaret veya iş hayatında aldanıp aldanmayacaklarının tespiti için bulûğ öncesi denemeye tabi tutulacağı ve mallarının bulûğ sonrası kendisine teslim edileceği noktasında fıkıh ekollerinin hemfikir oldukları görülmektedir. Ancak Şâfiîler bulûğ öncesi eğitimin teorik zeminde olması gerektiğini söylerken diğer mezhepler ise çocuğun bizzat tasarrufta bulunarak bu eğitimi alması taraftarıdır.⁸⁶ Aslında her iki görüş sahiplerinin birleştiği ortak zemin çocuğun iş hayatına hazırlık eğitiminden geçirilmesidir. Şâfiî mezhebinde bulûğ öncesi eğitim amaçlı da olsa çocuğun tasarrufu ve hizmet akdinde bulunması mümkün değildir. Cumhura göre ise çocuk kazanç sağlama değil, tamamen eğitim amaçlı olmak koşuluyla çalıştırılabilir.⁸⁷

Çocukların eğitim amaçlı çalıştırılmasına dayanak gösterilen diğer bir delil “Sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onların durumlarını iyileştirmek

---

⁸² Bulûğ, çocuğun fiilen ve hukuken biyolojik/cinsel ergenlik kazanmasıdır. bkz. Ali Bardakoğlu, “Bulûğ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 6/413 Mecellede bulûğ alametleri şu şekilde anlatılmıştır: “Hadd-i bulûğ ihtilâm ve ihbâl, hayız ve habil ile sâbit olur” Mecelle, Mad. 985.

⁸³ Rüşt, kişinin mallarını din, akıl, mantık ve iktisat prensiplerine uygun biçimde koruyup harcamasını sağlayan fikrî olgunluk şeklinde tanımlanmıştır. bkz. Saffet Köse, “Rüşd”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008), 35/298.

⁸⁴ Fahreddin er-Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb (Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, 1420/1999), 9/497.

⁸⁵ er-Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb, 9/497.

⁸⁶ Saffet Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 122.

⁸⁷ Konuyla ilgili bkz. İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid, 3/189; Kâsânî, Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi', 1406, 4/176; Nevevi, Mecmû', 9/149.

hayırlı bir iştir.” (Bakara, 2/220) ayetidir. Bu ayetin yetimlerin mallarından onların eğitim ve öğretimi için tasarrufta bulunulabileceğine, zanaat ve ticari faaliyetleri öğrenmesi için çalıştırılabileceklerine delalet ettiği söylenmiştir.⁸⁸ Çünkü bu faaliyetler onun kişisel gelişimini destekleyen, tecrübe kazandıran ve çalışma hayatına hazırlayan davranışlardır.⁸⁹ Çocukların eğitim ve öğretimleri, çalışma hayatına hazırlamak maksadıyla meslek edindirilmeleri velayet yetkisine sahip kişilerin görevleri arasında sayılmıştır.⁹⁰ Bu sebeple de çocuğun bir sanat veya ticari faaliyeti öğrenmesini sağlayacak, ona hayatı kolaylaştıracak bir işte çalışma talebi veya bu doğrultudaki ihtiyacın karşılanması veli tarafından engellendiğinde, velayet hakkının kötüye kullanılması olarak kabul edilerek izin yetkisinin hakime geçeceği kabul edilmiştir.⁹¹

İslâm hukukunda çocukların ekonomik istismarını önlemek maksadıyla yapılan diğer bir tedbir, mallarının muhafaza altına alınmasıdır. Çocuğun mülkiyetinden onların temel ihtiyaçlarını karşılama dışında çocuğun kendisinin veya velisinin kullanılmasına müsaade edilmemiştir.⁹² Bu prensibin dayanağını şu ayetler oluşturmaktadır. “Rüştüne erinceye kadar yetimin malına, onun iyiliğine olmadıkça el sürmeyin” (En’am, 6/152); “Allah’ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin” (Nisa, 4/5). Bu ayetler çocuğun malının rüşt çağına kadar kendisine verilmemesini istemekle birlikte velisine de sadece çocuğun lehine olan durumlarda kullanma izni vermiştir. Mecelle’de bu prensip “Bir sağırin rüştü sabit olmadan emvâli (malları) velisi tarafından kendisine verilip de ol sağırin yedinde (elinde) zayı olsa, yahut

⁸⁸ Ebû Bekir Ahmed b. Ali Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'an (Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, 1405), 2/13.

⁸⁹ Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, 123.

⁹⁰ Kâsânî, Bedâiu's-sanâi', 4/178.

⁹¹ Konuyla ilgili değerlendirme için bkz. Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, 124.

⁹² Ebû Hafs Hüsâmüddîn Ömer b. Abdilazîz b. Ömer b. Mâze el-Buhârî Sadrû's-şehîd, Şerhu Edebi'l-kâdî (Bağdat: Dâru'l-Arabiyye, 1398/1978), 4/300-301; Üsrüşenî, Ahkâmü's-Sığâr, 159.

sağır itlaf etse, vâsi zâmin olur.”⁹³ kuralı ile izah edilmiştir. Bu sayede çocuğun malı muhafaza altına alınarak hibe, vasiyyet ve miras gibi mülkiyetini artırıcı tasarruflar kabul edilirken, azalmaya sebep olacak herhangi bir işleme izin verilmemiştir. “Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş dolduruyorlar.” (Nisa, 4/10) ayeti ise velisi de olsa zarara sebebiyet verecek şekilde çocuğun malını kullanmasına izin vermemektedir.⁹⁴ Velinin çocuğun malı üzerindeki tasarruf yetkisi o malı muhafaza etmekle sınırlıdır. Bu yetki çocuk lehine olmayan işlerde kullanılırsa hakkın kötüye kullanılması söz konusu olur.

Hiz. Peygamber’den nakledilen “Yediğinizin en helali kendi kazancınızdan olandır, çocuklarınız da sizin kazançlarınızındandır.”⁹⁵ hadisinin çocukların mallarından ebeveynin istifadesine izin verdiği belirtilse de⁹⁶ bu mutlak verilmiş bir izin değildir. Hiz. Aişe’den nakledilen yukarıdaki hadisin bazı varyantlarında إِذَا اخْتَجْتُمْ “Şayet ihtiyaç hissederseniz”⁹⁷ ifadesine yer verilerek yetki ebeveynin temel ihtiyaçları ile kayıtlanmıştır. Hadiste yer alan bu kayıt “Büyüyecekler de mallarını alacaklar diye o malları israf ile tez elden yiyip tüketmeyin. Zengin olan (veli) yetimin malına tenezzül etmesin. Yoksul olan da şer’î örfе uygun olarak kararınca yesin” (Nisa, 4/6) ayetinde ifade edilen ilkeye uygun düşmektedir. Ayrıca Hiz. Peygamber, malının olmadığı fakat himayesinde malları olan yetimler olduğunu söyleyen sahâbiye “İsraf etmeden, saçıp savurmadan, sermaye edinmeden ve kendi malını onun malına karıştırmadan yetimin malından ye” buyurmuştur.⁹⁸ Gerek ayet gerekse Hiz. Peygamber’den nakledilen hadislerden hareketle çocuğun malından anne-babaya verilen tasarruf yetkisi çocuğun temel ihtiyaçlarının

⁹³ Mecelle, Mad. 983.

⁹⁴ Çeker, İslâm Hukukunda Çocuk, 98.

⁹⁵ Tirmizî, “Ahkâm”, 22 (1358 nolu hadis); Nesâî, “Büyü”, 1.

⁹⁶ Kâsânî, Bedâiu’s-sanâi, 4/38; Merginânî, el-Hidâye, 2/292; Sadri’ş-şehîd, Şerhu Edebi’l-kâdî, 4/301; Necib el- Mutî’î, Tekmiletü’l-Mecmû’, 18/296.

⁹⁷ Hadise yapılan bu ilave ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Ebü’t-Tayyib Muhammed Şemsü’l-Hak b. Emir Ali ed-Diyânüvî Azimâbâdî, Avnü’l-mabûd (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1415/1994), 9/324; Ebü Abdullah Muhammed b. Ali Şevkânî, Neylü’l-evtâr serhu Münteka’l-ahbâr (Mısır: Dâru’l-Hadis, 1357), 6/17.

⁹⁸ Ebü Dâvud, “Vesâyâ”, 8; İbn Mâce, “Vesâyâ”, 9; Nesâî, Vesâyâ, 11.

giderilmesi maksadıyla verilmiş bir ruhsat olarak değerlendirilebilir. Veli, çocuğun malını onun ihtiyaçları için kullandığında şahitlerle kayıt altına alınmasının talep edilmesi ve çocuğa bulûğa erdiğinde kendi malından yapılan harcamalarla ilgili itiraz hakkı verilmesi, çocukların mallarının istismar edilmesini engellemeye yönelik önemli tedbirlerdir.⁹⁹

Fıkıh literatüründe çocukların malını muhafaza etme konusunda hassasiyeti gösteren birçok fetva örneğine rastlamak mümkündür. Bunlardan bir tanesine göre, anne-baba kamuya açık bir çeşmeden su getirmesi için çocuğa bir su kabı verseler, çocuk da onunla su getirirse, bu su çocuğun mülkiyeti sayıldığı için ihtiyaç dışında ebeveynin kullanması helal olmaz.¹⁰⁰

İslâm hukukunda bu örnek fetvada olduğu gibi çocukların ekonomik istismara maruz kalmamaları için ciddi önlemler alındığını görmekteyiz. Çocuğun temyiz öncesi çalıştırılmasına müsaade edilmemesi (Şafî mezhebinde bulûğ), bulûğ çağı öncesinde sadece eğitim amaçlı çalıştırılabilmesi, temyiz çağına kadar lehine olan vasiyet, miras, hibe gibi tasarrufların geçerli olması, temyiz döneminde yaptığı tasarruflarda aldanma riskini asgariye indirmek için veli onayının gerekli görülmesi, sahip olduğu mülkünden kendisi ve velisi dahil temel ihtiyaçları dışında kullanım izninin verilmemesi, çocuğun kendi ihtiyaçları için velisi tarafından kullanıldığında şahitlerle kayıt altına alınmasının talep edilmesi ve bulûğa erdiğinde kendi malından yapılan harcamalarla ilgili itiraz hakkı verilmesi çocuğun ekonomik istismarını engellemeye yönelik önemli tedbirlerdir.

4. Duygusal İstismar

Çocuklar anne-babaya sadece beslenme ve bakım gibi temel ihtiyaçları açısından değil sevgi ve ilgi açısından da gereksinim duyarlar. Sevgi ve huzur dolu aile ortamında yetişen çocukların sosyal ilişkileri ve topluma uyumu ne kadar iyi ise sevgi ve ilgiden yoksun bir aile ortamında yetişen çocuklarınkı de bir o kadar sıkıntılıdır.¹⁰¹

⁹⁹ Kâsânî, Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi', 4/34.

¹⁰⁰ Üsrûşenî, Ahkâmu's-Sığâr, 160.

¹⁰¹ Öztürk, Çocuklarda Duygusal İstismar, 9.

Duygusal istismar, yapılması veya yapılmaması çocuğa psikolojik açıdan zarar verici oldukları kabul edilen davranışlardır. Bu bağlamda çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının kötülenmesi, sosyalleşmesinin engellenmesi, fiziksel zarar ve terk edilmekle tehdit edilmesi, yaşı ve gücüne uygun olmayan taleplerde bulunulması, toplumsal kabulü olmayan bakım ve eğitim metotları ile yetiştirilmesi, diğer çocuklarla sürekli karşılaştırılarak aşağılanması ve kardeşler arasında ayırım yapılması duygusal istismar olarak adlandırılır.¹⁰² Ayrıca fiziksel, cinsel ve ekonomik istismar türlerinin oluşturduğu psikolojik travmalar da duygusal istismar içerisinde yer alır.¹⁰³

İslâm, ailenin neşe kaynağı olarak nitelendirdiği (Furkan, 25/74) çocukların fiziksel, psikolojik ve ahlaki gelişimleri ile ilgili ebeveynlere yüklediği sorumluluklar ile onu hayata hazırlarken (Bakara, 2/233; Lokman, 31/13, 15-19; Tahrim, 65/6), ekonomik ve toplumsal baskı ile çocuklar arasında ayırım yapılması, onların istismar ve ihmal edilmelerini de engelleyerek onları muhafaza altına almıştır (En'am, 6/137, 140, 151; İsrâ, 17/31; Mümtetine, 60/12; Nahl, 16/58-59; Tekvîr, 81/8-9; Şûrâ, 42/49-50) Çocuğun fiziksel ve cinsel istismarla bedeni zarara, ekonomik istismar ile maddi zarara maruz kalması hususunda ciddi tedbirler alan İslâm, aynı zamanda çocukların hayatında derin yaralar açacak psikolojik travmaların ve duygusal çöküntülerin önüne set koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda çocuklar arasında adaletsizlik gibi aile içerisinde kin, nefret, düşmanlık gibi olumsuzlukların oluşmasına neden olan davranışları da engelleyici tedbirler almıştır. Ayrıca çocuğun sevgi, şefkat ve ilgiye olan ihtiyaçlarını onun ebeveyni üzerindeki bir hakkı olarak görmüş, ihmal edilmesini engelleyici tedbirler almıştır. Bu sayede çocukların zihinsel gelişimi üzerinde ciddi olumsuzluklar oluşmasına sebebiyet veren çocuklar arası ayırım, sevgi ve ilgi yoksunluğu gibi duygusal istismarı engellemeye gayret etmiştir.

İslâm, çocukların gereksinim hissettikleri, eksikliği ve ihmali duygu dünyalarında travmalara sebebiyet veren sevgi ve ilgi konusuna özel önem atfetmiştir. Kur'an'da çocuklara yönelik kullanılan sevgi dolu hitap tarzı anne-

---

¹⁰² Abdulnazar, İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler, 11; Öztürk, Çocuklarda Duygusal İstismar, 27.

¹⁰³ Öztürk, Çocuklarda Duygusal İstismar, 28.

babaya bu konuda önemli bir yöntem öğretmektedir. Bu hitaplar İslâm'ın çocukları ayrı bir birey olarak kabul ettiğini ve onlara değer verdiğini göstermektedir. Örneğin Hz. Nuh ve Hz. Lokman'ın çocuklarına karşı kullandıkları "Yavrucuğum" hitabı onlara karşı samimi ve şefkat dolu olmayı öğretiyor (Hûd, 11/42; Lokmân, 31/13, 16, 17) Ayrıca Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'e "Yavrucuğum, rüyamda seni kurban ettiğimi görüyorum; bu konu hakkında senin fikrin ne?" (Saffât, 37/102) ifadesinden çocuklara karşı şefkat ve sevgi dolu hitabın yanı sıra onları muhatap alarak kişiliklerine saygı göstermenin önemini göstermektedir.

Hz. Peygamber (s.a.s.) de çocukların varlığını görmezden gelmemiş, onların tercihlerini önemsemiş, karşısındaki çocuğa geleceğin yetişkini gibi davranmıştır.¹⁰⁴ Çocuğunun senin üzerinde hakkı vardır¹⁰⁵ nebevi düsturunu dikkate alarak çocukların terbiyesi, eğitim ve öğretiminin ihmal edilmemesi istendiği kadar bu süreçte şefkat ve merhameti önceleyen bir metodun benimsenmesi prensip haline getirilmiştir.

İslâm'ın çocukların saygınlığını, onların psikolojik yapılarını önemsediyini gösteren önemli mevzulardan birisi çocuklar arasında adalet anlamında eşit muamelede bulunmayı istemesidir. Çocuk ana rahmine düştüğü an itibarıyla cinsiyet ayrımı yapılmadan korunması gereken bir varlık olarak telakki edilmiştir. "Onlardan birine bir kız çocuğu müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. Verilen müjdeyi kötü gördüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ne kötü yargıda bulunuyorlar." (Nahl, 16/58, 59; Tekvîr, 81/8-9) Bu ayetlerle kız çocuğu dünyaya geldiği için üzüntü ve utanç hissedenler kınanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) "Kimin üç kızı veya üç kız kardeşi olur veya iki kızı ve iki kız kardeşi olursa onlarla iyi geçinip onlar hakkında Allah'a karşı

¹⁰⁴ Konuyla ilgili hadisler için bkz. Buhâri, "Edep", 81; "Merdâ", 11; Müslim, "Selâm", 14; "Eşribe", 127;

¹⁰⁵ Müslim, "Sıyam", 183.

sorumluluk bilinci duyarsa o cennetlidir.”¹⁰⁶ buyurarak kız çocuklarını cennete ulaştırarak bir muştı olarak tasvir etmiştir.

Çocuklar arasında cinsiyet ayrımını reddeden İslâm, aile içerisinde bakım gözetim ve mali işlemlerde çocuklara yönelik adaletsizliğe de müsaade etmemiştir. Ebeveynin tutum ve davranışlarının çocuklar arasında adaletsizlik olarak algılandığında nasıl bir felakete dönüşeceğini Hz. Yûsuf ve kardeşleri örneği ile açıklamıştır. “Andolsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için ibretler vardır. Hani kardeşleri demişlerdi ki: Yûsuf ile öz kardeşi babamızın gözünde bizden daha değerli...Yûsuf’u öldürün veya onu bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın...” (Yûsuf, 12/7-9) Bu kıssa ile ebeveynin çocuklarına eşit muamelede bulunmasını, aksi durumun çocuklarda telafisi güç psikolojik travmalara, duygusal yıkımlara, kardeşler arasında düşmanlıklara sebebiyet verdiğini açıkça bildirmiştir. Hz. Peygamber de mali konularda çocuklar arasında ayırım yapan kişileri uyarılmış, eşitsiz tutumu zulüm ve adaletsizlik olarak tanımlamıştır.¹⁰⁷ Örneğin sahâbeden Beşir b. Sa’d, oğlu Nûman’a bir bahçe bağışlamak istediğinde eşinin talebiyle Hz. Peygamber’i bu hibeye şahit tutmak ister. Allah Rasûlü “Öteki çocuklarına da bir şey bağışladın mı?” diye sorar. Hayır, cevabını alınca “Allah’tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli davranın”¹⁰⁸ buyurur.

Hz. Peygamber, çocuklara eşit muamelede gözetilmesi gereken sınırı “öpücük konusunda bile olsa çocuklarınızı birbirine eşit tutun” ifadesiyle göstermiştir.¹⁰⁹ Çocuklar arasında eşit muameleyi ifade eden bu delilleri değerlendiren İslâm hukukçuları ayırımın yasak olduğu konusunda hem fikirdirler. Ancak “Allah’tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli

---

¹⁰⁶ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre Tirmizî, el-Câmi’u’s-sahîh (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Birr”, 13.

¹⁰⁷ Buhâri, “Hibe”, 12-13; Müslim, “Hibât”, 13; Abdürrezzâk, Musannef, 9/99 (16501 nolu hadis).

¹⁰⁸ Buhâri, “Hibe”, 12-13; Müslim, “Hibât”, 13 (1623 nolu hadis) Bu hadisin son kısmı hususunda farklı rivayetler söz konusudur. “ Beni çevre şahit tutma”, “onu geri al” “çocuklarınız arasında eşit davranın” Müslim, “Hibât”, 9-16 Konu hakkında değerlendirme için bkz. Saffet Köse, “İslâm Hukukuna Göre Anne-Babanın Bağış (Hibe) Konusunda Çocukları Arasında Yaptığı Ayırım”, Mehir 4 (1999), 14-15.

¹⁰⁹ Abdurrezzak, Musannef, 9/99 (16501 nolu hadis).

davranın”¹¹⁰ emrinin vücûb mu yoksa mendûb mu ifade ettiği hususunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.¹¹¹

Hanefî ve Şâfiî mezhebine göre çocuklar arasında eşit muamelede bulunmak mendûb, aralarında ayırım yapmak ise mekruhtur.¹¹²

İbrâhim en-Nehâî (ö.96/714), Atâ b. Ebî Rebâh (ö. 114/732), Ahmed b. Hanbel ve bazı Mâlikîlere göre çocuklar arasında eşit davranma vacip, aralarında ayırım yapmak ise haram kabul edilmiştir.¹¹³ Bu görüş sahipleri yukarıda bahsi geçen Nûman b. Beşir hadisinin farklı rivayetlerinde yer alan “Allah’tan korkun, çocuklar arasında eşit davranın”, “zulme beni şahit tutmayın”, “hibenden rücu et” gibi ifadeleri çocuklar arasında eşit muamelenin vacip olduğuna dayanak göstermişlerdir.¹¹⁴ Tabiîn neslinin önde gelen âlimlerinden olan Tâvûs b. Keysân (ö. 106/725) çocuklar arasında ayırım yapmayı şeytanın işine benzeterek bir kıl konusunda bile olsa çocuklar arasında ayırım yapılmaması gerektiğini söylemiştir.¹¹⁵ Hanefîlerden İmam Ebû Yûsuf ise çocuklardan bir kısmını zarara sokacak biçimde kardeşler arasında ayırım yapmanın caiz olmadığını, bu tür durumlarda çocuklar arasında kız ver erkek farklılığı dahil ayırım yapmadan eşit muamelede bulunmanın farz olduğunu söylemiştir.¹¹⁶

İslâm hukukçularının bu görüşlerinden çocuklara karşı eşit muamelede bulunmanın anne-babanın vazifeleri arasında görüldüğü anlaşılmaktadır.

¹¹⁰ Buhâri, “Hibe”, 12-13; Müslim, “Hibât”, 13 (1623 nolu hadis) Bu hadisin son kısmı hususunda farklı rivayetler söz konusudur. “Beni çevre şahit tutma”, “onu geri al” “çocuklarınız arasında eşit davranın” Müslim, “Hibât”, 9-16 Konu hakkında değerlendirme için bkz. Köse, “İslâm Hukukuna Göre Anne-Babanın Bağış (Hibe) Konusunda Çocukları Arasında Yaptığı Ayırım”, 14-15.

¹¹¹ Şevkânî, Neylü’l-evtâr, 6/11; Konuyla ilgili değerlendirme için bkz. Halit Çalış, “Ebeveyn ve Çocuklar Arası Maddî İlişkilerde Adâlet/Eşit Muâmele”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16 (2003), 129-133.

¹¹² Serahsî, el-Mebsût, 12/55; Kâsânî, Bedâiu’s-sanâi’, 6/127.

¹¹³ İbn Kudâme, el-Mugnî, 6/54; Serahsî, el-Mebsût, 12/56; Şevkânî, Neylü’l-evtâr, 6/11.

¹¹⁴ İbn Kudâme, el-Mugnî, 6/54; Serahsî, el-Mebsût, 12/56; Şevkânî, Neylü’l-evtâr, 6/11.

¹¹⁵ Abdurrezzak, Musannef, 9/100.

¹¹⁶ Serahsî, el-Mebsût, 12/57; Aynî, Umdetü’l-Kâri, 13/146.

Bazıları bu gerekliliği mendûb, bazıları ise vacip kabul etmiştir. Her iki durumda da çocuklar arasında ayırımın nasların ruhuna uygun olmadığı kabul edilmiştir. Nitekim “Göklerin ve yerin mülk ve tasarrufu Allah’ındır. O dilediğini yaratır. Kimi dilerse ona kızlar bağışlar, kimi dilerse ona erkekler lütfeder .” ayeti göstermektedir ki anne-baba kendilerine bahşedilen çocukların sahibi değil emanetçisidir. Kendilerine verilen emanetin bakımı, gözetimi, eğitim ve öğretimi sırasında hatta ödüllendirme ve cezalandırmada Allah’ın rızasına uygun hareket etmek zorundadırlar. Bu sebeple anne-baba gerek hibe gibi ekonomik yardım konusunda, gerekse sevginin göstergesi bir öpücük hususunda olsun çocuklar arasında eşit muamelede bulunmalıdırlar.

Sonuç

Aile, toplumun en önemli birimidir. Ailenin refah ve huzur yuvası olması, toplumun da huzur içerisinde olması anlamına gelir. Bu sebeple Kur’an ve Sünnet naslarında ailede huzur ve birliğin sağlanması adına eşler arası ilişkiler ile ebeveyn ve çocuklar arasındaki hak ve sorumlulukları belirleyen düzenlemelere yer verilmiştir. Bu tebliğde gelecekte yeryüzünün imar vazifesi omuzlarına yüklenecek olan çocukların hakları ihlal edilerek onların fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal istismara maruz bırakılmalarının fikhî neticeleri analiz edilmiştir. Yapılan çalışmada şu sonuçlara varılmıştır:

1. İslâm hukukunda çocukların cezâi sorumluluğu olmadığı, bu sebeple onların bedenlerine yönelik herhangi bir cezalandırma işleminin gerçekleştirilemeyeceği prensip olarak kabul edilmiştir. Temyiz dönemiyle birlikte tedip hakkı kapsamında verilen cezalandırma izni mutlak değil, çocuğun eğitim, öğretim, terbiye ve güzel ahlak sahibi olarak geleceğe hazırlanması amacıyla çocuğun psikolojik ve ruhsal durumuna bağlı olarak onların menfaati açısından zorunlu olduğunda devreye girecek hafif bir cezalandırma yöntemidir. Hz. Peygamber’in eğitim-öğretim metodunda şiddetin yer almaması, şiddetin çocuklarda yol açtığı fiziksel zarar ile kaygı bozuklukları, saldırganlık gibi psikolojik travmalar dikkate alındığında, tedip amaçlı da olsa mutlak anlamda ebeveynin çocuklara şiddet uygulama haklarının olmadığını söylemek daha isabetli gözükmektedir. Bu yaklaşım tedip hakkı bağlamında ebeveynlik haklarının çocuklara yönelik fiziksel

istismar aracı haline getirildiği günümüzde sedd-i zerâi ilkesinin de bir gereği olarak düşünülebilir.

2. Karşılıklı rızanın yer aldığı zina suçuna göre çok daha ağır sonuçları olan çocuklara yönelik hukuk dilinde nitelikli cinsel istismar olarak ifade edilen suçun cezasının belirlenmesinde suçun ağırlığı, hak ihlalleri, sebep olduğu fiziki ve psikolojik zarar; mağdurun, yakınlarının ve kamuoyunun teskini ile cezanın caydırıcı olması prensiplerinin göz önüne alınması, “bir suçun karşılığı ona uygun cezadır” ilahi düsturunun yerine getirilmesi açısından yerinde bir karar olacaktır.

3. Temyiz öncesi çocuklar her ne surette olursa olsun çalıştırılmazlar. Temyiz döneminin bulûğa yakın evresinde ise kazanç sağlamaları için değil, sadece eğitim ve öğretim amacıyla bir sanat veya ticari faaliyeti öğrenmelerini sağlayacak, onlara hayatı kolaylaştıracak yaşlarına uygun bir işte çalıştırılmaları mümkündür. Çocuğun kazancından veya mülkiyetindeki mallardan hiç kimsenin kullanma yetkisi yoktur. Ancak zorunlu durumlarda temel ihtiyaçlarını karşılamak için ebeveyne ruhsat verilmiştir.

4. Anne-baba, Allah’ın emaneti olan çocuğun bakımı, gözetimi, eğitim ve öğretimi sırasında hatta ödüllendirme ve cezalandırmada Allah’ın rızasına uygun hareket etmekle yükümlüdür. Çocuğun bedensel gelişiminin yanı sıra ruhsal gelişimine dikkat etmeli, sevgi, şefkat ve ilgiye olan ihtiyaçlarını göz ardı etmemelidir. Kardeşler arasında kin ve düşmanlığın oluşumuna neden olacak her türlü ayırmadan uzak durmalıdır. Zira İslâm hukukuna göre, anne-babanın gerek hibe gibi ekonomik yardım konusunda, gerekse sevginin ve ilginin göstergesi bir öpücük hususunda olsun çocuklar arasında eşit muamelede bulunmaları -hukuki niteliği hususunda farklı değerlendirmeler olsa da- zorunlu görülmüştür.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir. Çalışmanın özgünlüğüne dikkat edilmiş yararlanılan kaynaklar dipnot ve kaynakçada usulüne uygun olarak eksiksiz zikredilmiştir.

Kaynakça

- Abdulazîz el-Buhârî, Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed. *Keşfü'l-Esrâr an Usûli'l-Fahri'l-İslâm el-Pezdevî*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417/1997.
- Abdunazar, Muhammed Arif. *İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî. *Musannef*. 11 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmi, 1403.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Atmaca, Talip. *İslâm Hukukunda Ceza Ehliyeti*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2002.
- Ay, Mehmet Emin. "İslam Hukuku Kaynaklarına Göre Pedagojik Açıdan Çocuk Eğitiminde Dayak Cezasına Getirilen Sınırlamalar". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3 (1991), 225-230.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed. *Umdetü'l-Kârî*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, ts.
- Azîmâbâdî, Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr Alî ed-Diyânüvî. *Avnü'l-mabûd*. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Bardakoğlu, Ali. "Bulûğ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/413-414. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *es-Sünenü'l-Kübra*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Bilmen, Ömer Nasûhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985.
- Canan, İbrahim. "Çocuk İstismarını Önlemede İslam'ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveyne Haram Olması Meselesi". *Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.

- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali. *Ahkâmü'l-Kur'an*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, 1405.
- Çalış, Halit. "Ebeveyn ve Çocuklar Arası Maddî İlişkilerde Adâlet/Eşit Muâmele". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2003), 121-151.
- Çeker, Orhan. *İslâm Hukukunda Çocuk*. Konya: Tekin Kitabevi, 2015.
- Çolak, Mücahit. "İslâm Hukukunda Ceza Ehliyeti Açısından Yaş Küçüklüğü". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2011), 103-124.
- Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Es'as es-Sicistânî. *es-Sünen*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Erbay, Celal. *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- Erdoğan, Suat. "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2014), 125-182.
- Erturhan, Sabri. "Fıkıhî Açından Nitelikli Cinsel Saldırı (Irza Geçme)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2012), 21-71.
- Ertürk, Mustafa. "Çocuğun Dînî Eğitiminde Kullanılan Bir Hadîs ve Tahlîli". *Marife* 2/2 (2002), 53-79.
- Güler, Nuran vd. "Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler". *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 24/3 (2002), 128-135.
- Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1414.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir. *İslam Hukuk Felsefesi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013.

- İbn Ebi Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed. *Musannef*. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, ts.
- İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk. *Sahîh*. 2 Cilt. Dımeşk: el-Mektebetü'l-İslami, 1424-2003.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed. *el-Mugnî*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. 4 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadis, 1425.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid. *Fethu'l-Kadîr*. 10 Cilt. Beyrut: Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1317.
- Kara, Bülent vd. "Çocuk istismarı". *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 47 (2004), 140-151.
- Karâfî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-. *ez-Zahîra*. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, ts.
- Kâsânî, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, 1406/1986.
- Konan, Belkıs. "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu". *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)* 29 (2012), 149-172.
- Köse, Saffet. "İslâm Hukukuna Göre Anne-Babanın Bağış (Hibe) Konusunda Çocukları Arasında Yaptığı Ayrım". *Mehir* 4 (1999), 14-20.
- Köse, Saffet. "İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması ve İstismarını Önleyici Tedbirler". *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*. 117-160. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- Köse, Saffet. *İslâm Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1997.
- Köse, Saffet. "Lakîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/68-69. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

- Köse, Saffet. "Rüşd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/298-300. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- Köse, Üzeyir. "İslâm Ceza Hukuku Açısından Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar". *Sosyal Bilimler Dergisi* 8/16 (2018), 312-331.
- Merginânî, Ebû'l-Hasan Burhânüddîn Ali b. Abî Bekr. *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedâ*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, ts.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud. *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*. 4 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1416.
- Muhammed İliş, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Minehu'l-celîl 'alâ Muhtasari's-Şeyh Halîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1409/1989.
- Müslim, Ebû'l-Hüseynel-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Necib el- Mutî'î. *Tekmiletü'l-Mecmû'*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.
- Nevevî, Ebû Zekerîya Muhyiddin b. Seref. *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Okur, Kaşif Hamdi. "Çocuğun Korunması Açısından Âkile Kurumu". *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*. 433-448. Rize: Ensar Neşriyat, 2010.
- Öztürk, Sema. *Çocuklarda Duygusal İstismar*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Pelendecioğlu, Betül - Bulut, Sefa. "Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi* 9/1 (2009), 50-62.
- Râfiî, Ebû'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm. *el-Azîz şerhu'l-Vecîz*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1997.
- Râzî, Fahreddin er-. *Mefâtîhu'l-Ğayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-Arabi, 1420/1999.
- Sadrü's-şehîd, Ebû Hafs Hüsâmüddîn Ömer b. Abdilazîz b. Ömer b. Mâze el-Buhârî. *Şerhu Edebi'l-kâdî*. 4 Cilt. Bağdat: Dâru'l-Arabiyye, 1398/1978.
- Semerkindî, Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed. *Tuhfetü'l-fukahâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.

- Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1402.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1403.
- Şensoy, Naci. "Eski Devirlerde ve İslâm'da Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 13/2 (1947), 512-528.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali. *Neylû'l-eotâr serhu Münteka'l-ahbâr*. Mısır: Dâru'l-Hadis, 1357.
- Şimşek, Murat. "İslâm Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti". *İnsan ve Toplum Dergisi* 2/3 (2012), 139-164.
- Şirâzî, Ebû İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali b. Yusuf. *el-Mühezzeb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, ts.
- Şirâzî, Ebû İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali b. Yusuf. *el-Mühezzeb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, ts.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-Câmi'u's-sahîh*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Udeh, Abdulkâdir. *et-Teşrû'ül-cinâiyyü'l-İslâmî mukârinen bi'l-kânûni'l-vad'î*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kâtibî'l-Arabi, ts.
- Usta, Sevgi. "Anne Babanın Tedip Hakkı". *İstanbul Ünivestesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 8 (1994), 15-18.
- Üçok, Çoşkun. "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler". *Ankara Üniversitesi Hukuk fakültesi Dergisi* 4/1 (1947), 48-73.
- Üsrûşenî, Muhammed b. Mahmud. *Ahkâmu's-Sığâr*. çev. İbrahim Canan. İstanbul: Cihan Yayınları, 1984.
- Yıldırım, Adem. *İslam Ceza Hukukunda Suça Misliyle Mukabele prensibi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Yıldırım, Adem. "İslam Hukukunda Cinsel Dokunulmazlığa karşı İşlenen Hetk-i Irz (Tecavüz) Suçunun Cezası ve Kur'an Ceza İlkeleri Açısından

Değerlendirilmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2018), 225-261.

Yılmaz Irmak, Türkan. *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler*. İzmir: Ege Üniversitesi, Doktora Tezi, 2008.

Zeydân, Abdulkerim. *el-Ferd ve'd-devle fi's-şeriatil-İslam*. Bağdad: Matbaatü Selman Azami, 1965.

Zeylâi, Fahreddin Osman b Ali b Mihcen. *Tebyînü'l-hakâik fi şerhi Kenzi'd-dekâik*. Kahire: Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1313.